

Çalınan heykel postayla geri yollandı

Afrodisyas soygununun öyküsü

Özgen
ACAR

- «SAKALLI ERKEK BAŞI» HEYKELİNİN, AFRODİSYAS MÜZESİNDEN ÇALINDIKTAN SONRA ABD'DE ÇALIŞAN PROF. KENAN ERİM'İN NEW YORK'TAKİ ADRESİNE POSTALANMASI, ESERİ SATIN ALAN MÜZENİN, BU KONUDAKİ «UNESCO ULUSLARARASI ANLAŞMA-SINA UYMA GEREĞİ DUYDUĞU» BİÇİMİNDE YORUMLANIYOR.

BODRUM — Aşk tanrıçası Afrodite adına kurulan ve Roma devrinin en ünlü heykelticilik okulunun bulunduğu bugünkü Geyre Köyünde kazıları yürüten New York Üniversitesi Türk Profesörlerinden Kenan Erim, geçen yıl şubat ayında eski müze deposundan çalınan sekiz eserden birinin New York'ta bulunmasından ötürü çok sevinçliydi.

Aydın'ın Karacasu İlçesine bağlı Geyre köyünden binlerce kilometre ötede «Sakallı Erkek Başı» adlı eserin yirmi ay sonra ortaya çıkış öyküsünü Prof. Erim şöyle anlattı:

«Soygun olayı üzerine çeşitli girişimlerde bulunmuştum. Özellikle antika kaçakçılığına karşı yazılara geniş yer veren Ameri-

kan (Journal of Field Archaeology) adlı dergiye bir yazı yazmış, çalınan sekiz eserin çeşitli yönlerden çekilmiş fotoğraflarını, eserlerin envanter kayıt numaralarıyla birlikte bu dergide yayınlamıştım. (Bahar - 1977) sayısının 113'üncü sayfasında çıkan bu yazı Amerika ve Avrupa'daki bütün müzeler ile özel koleksiyonculara dağıtıldığı için kendileri bu soygun olayına karşı uyarılmış oldular.

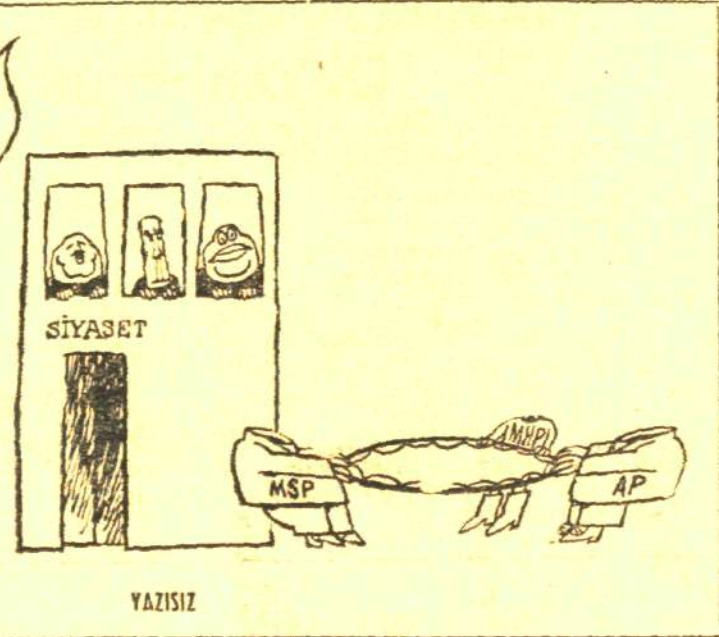
Bu yıl burada kazılarımı yaparken bağlı olduğum üniversitede ki bir arkadaştan ilginç bir mektup aldım. Mektupta, adını vermeyen bir kişinin beni telefonla aradığı, benim Türkiye'de bulunduğumun arayana söylenmesi üzerine en yakın arkadaşımın adını sorduğu ve kısa bir süre sonra da imzasız bir mektupla bir paketin benim adıma gönderildiği bildiriliyor ve paketin Afrodisyas soygunu ile ilişkisi olasılığı üzerinde duruluyor ve ne yapılması gerektiği soruluyordu.

Arkadaşıma Türkiye'den telefon ederek paketin hemen bir tu tanakla New York Türk Başkonsolosluğuna teslim edilmesini ve dergide çıkan fotoğraflarla karşılaştırılmasını istedim ve bu gelişme hakkında da Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü Hikmet Gürçay'a da telefonla bilgi verdim.»

Bundan sonra New York'tan gelecek haberin bekleyişi içine giren Prof. Erim öyküyü şöyle sürdürdü:

«Arkadaşım, önceden aldığı randevu üzerine 5 ekim çarşamba günü paketi Türk Başkonso-

(Devamı 7. sayfada)

ÇALINAN HEYKEL POSTAYLA GERİ YOLLANDI

(Baştarafı 1. Sayfada)

İosluğuna götürmüş. New York Polisnin beş bomba uzmanının da gözetimi altında açılan paket ten bir mermer heykel başı çıkmış. Dergide yayınlanan fotoğraf larla karşılaştırıldığında bunun envanterimize (68 - 468) numara ile kayıtlı Roma devrine ait (Sakallı Erkek Başı) adlı eser olduğu tutanakla saptanarak Başkon solos Sıtkı Coşkun'a teslim edilmiş.

Geçen yıl kış aylarında Türk müzelerini bir soygun fırtınasının kasıp kavurduğu hatırlardadır. Aydın'ın Karacasu İlçesine bağlı Geyre Köyündeki Afrodısyas tören yerinden çıkan buluntular müze binası henüz tamamlanmadığı için ahırdan bozma eski bir depoda korunmaktaydı. Geçen yıl 13 şubat günü sabaha karşı deponun duvarını delen soygun cular yükte hafif sekiz eseri çalmışlar ve arkalarında herhangi

bir ipucu bırakmamışlar, ancak, müze bekçisi tutuklanmıştı. Hatta bazı çevreler Prof. Erim'i soygunla suçlamışlardı.

Hemen hemen aynı tarihlerde Ankara'ya 90 km uzaklıktaki Gordion Müzesi ve Muğla'nın Yatağan İlcesindeki Eskihişar (Stratonikeia) müze deposu da ardı ardına bilinmeyen kişilerce soyulmuştu.

Her üç soygunda ortak iki ilginç yan vardı. Birincisi soygunların büyük kent müzeleri yerine, telefonları olmayan, haberleşme ve ulaşım olanaklarına uzak, kıyı da köşede kalmış, korunması zayıf depo niteliğinde yerler oluşu, ikinci ortak yan ise aynı yerde daha değerli eserler bulunmasına karşın bunlara dokunulmuyarak, satılması daha kolay ikinci-üçüncü sınıf eserlerin çalınmasıydı.

Afrodısyas soygunu Aydın'da olmuştu. Eskihişar soygununun

yapıldığı Yatağan İlçesi Muğla'nın Aydın'a en yakın komşu ilçesiydi. Gordion eserleri de sonradan Aydın'da bulunmuştu.

Bu noktalar birleşince her üç soygunun da Aydın ve yöresini çok iyi bilen, İzmir'i çıkış limanı olarak kullanan, bu iş için de İzmir'deki Amerikan Posta Örgütünden yararlanan ve uluslararası antika kaçakçılığı ile planlı bir biçimde uğraşan bir şebeke tarafından yapıldığı gerçeğini ortaya çıkarmış oldu.

Kaldı ki İzmir Mali Polisi ile Arkeolojik Müzesi yetkilileri İzmir'de uluslararası bir şebekenin varlığını ve hatta üyelerini biliyor, ancak bugüne kadar herhangi bir ortak çabayla olumlu sonuca gidemiyorlardı.

BAŞ NEDEN GERİ VERİLDİ?

Başın New York'a kadar nasıl gittiği hakkında bir yorumda bulunmayan Prof. Erim, an-

cak eserin nasıl olup da geri verildiğine ilişkin düşüncelerini şöyle özetledi:

«UNESCO'nun bu alanda uluslararası bir sözleşmesi vardır. Sözleşmeye göre bir ülkeden ya da bir müzeden çalınan bir eski eser bir başka müze tarafından satın alınamaz, sergilenemez, sonradan anlaşılabilir. Yazım dergide çıkınca, daha önceden bu başı satın almış kişi ya da kurum durumu anlayarak ve adını açıklamadan bunu geri vermek zorunluluğunu duymuştur.»

Gönderenin adını açıklamayı-şı hakkında da Erim şöyle konuştu:

«Antik eser alımı yapan müze ya da özel koleksiyoncular dünyanın her köşesinden gelen malları çeşitli kaynaklardan satın alarak koleksiyonlarını besler ve zenginleştirirler. Bu kay-

nakların adını gizli tutarlar. Gönderen adını açıklamış olsaydı, gerekli kovuşturma sırasında eseri kendine getiren kaynak ortaya çıkacak ve daha sonra gelmesi olasılığı bulunan başka sahipsiz eserlerin trafiğini engellemiş olacaktı. Belki de bu kaynaktan daha da ileriyegidilerek New York kenti ile Türkiye arasındaki kaçakçılık zincirinin bazı halkaları ortaya çıkacaktı.»

ADRES: GETTY MÜZESİ

Eseri geri gönderen kişi ya da kurum hakkında kanıların Prof. Erim şöyle açıkladı:

«İmzasız mektuptaki el yazısının bir Amerikalı kadın yazısı olduğu, kendisine bir başkası tarafından dikte ettirildiği anlaşılmaktadır. Mektupta «ben» yerine «biz» deyiminin ısrarla kullanılması da bunun bir kurumun yöneticilerinin kararı sonucu olduğu kanısını uyandırmaktadır.

Ayrıca, eserin sarıldığı paketin ambalaj malzemesinin ikinci kez kullanıldığı ve bunun içinde de ünlü bir Amerikan müzesinin adresinin yazılı olduğu saptanmıştır. Bu veriyi de Türk yetkililerine aktardım. Kaldı ki özel koleksiyoncu olsaydı bu eserin kendisinde olduğunu kimse bilemeyeceği için belki geri vermiyebilirdi...»

Müzenin adını sorduğumuz Erim, herhangi bir açıklama yapmamıştır. Ancak başka kaynaklardan öğrendiğimize göre ünlü milyarder Paul Getty tarafından California'da kurulan «Getty Müzesi»nin adresi ambalaj malzemesinde bulunmaktadır. Dünyada en fazla maddi olanaklara sahip müze olarak bilinen «Getty Müzesi»nin son yıllarda çeşitli ülkelerden önemli sayıda «mal» aldığı ve Türkiye'den kaçırılmış pek çok eserin sergilendiği ve ayrıca yine Türkiye çıkışlı depo-

larında inceleme amacıyla çeşitli buluntuların bekletildiği bilinmektedir.

Mitolojide üç tanrıça arasında düzenlenen dünyanın ilk güzelliği yarışmasında Paris tarafından birinci seçilen Afrodite'nin adını verdiği bu antik kentte bulunmuş ve bu öyküyü anlatan küçük bir kabartma eser de çalınan öteki yedi eser arasında bulunmaktadır. Öteki altı eserin önemsiz olduğu ve bunlar hakkında herhangi bir ize bugüne kadar rastlanmadığı belirtilmiştir. Bunların da Amerika'ya kaçırılmış, ancak, önemsiz oldukları için müzeler yerine özel koleksiyonculara satılmış olabileceği üzerinde durulmaktadır.

1963 yılında da Afrodısyas'ta aynı nitelikte bir soygun olmuş ve yine o zaman Prof. Erim önemli bir heykel başını İsviçre'nin Basel kentinden geri getirtilmesini kişisel çabaları sonucun-

da sağlamıştır.

Erim, ayrıca 1904-5 yıllarında Afrodısyas'ın ilk kazısını yapan Fransız Paul Gaudin'in o zaman kaçırıldığı eserlerden biri olarak çok değerli siyah mermer heykelin de Gaudin'in oğlundan satın alınarak Türkiye'ye getirilmesi için de çalışmalar yapılmaktadır.

Erim, «ancak bu konuda Türkiye hükümetinin maddi olanakları ile nüfuzu etken olacaktır. Gelecek yıl Louvre Müzesi'ne kaptırılması olasılığı vardır» demektedir.

«Sakallı Erkek Başı» Amerika'dan çıkış izni alınır alınmaz sigortalı olarak Türkiye'ye getirilecek ve «National Geographic Magazine» ile Türk Hükümeti tarafından ortaklaşa yaptırılan gelecek yıl açılacak olan y. Afrodısyas Müzesinde Basel'e gelen başla birlikte sergilenmektedir.